

5. Горбов А. С. Режисура видовищно-театралізованих заходів : посіб. / Фастів: «Поліфаст», 2004. 264 с.
6. Сердюк Т. І. Художньо-естетична школа майбутніх учителів хореографії: формування досвіду : монографія / 2-е вид., доп. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2014. 273 с.
7. Українське хореографічне мистецтво в контексті світової художньої культури (сучасний поліжанровий дискурс). Колективна монографія / О. Лань, А. та ін. / за ред. О. Плахотнюка. Львів : СПОЛОМ. 2020. 316 с.
8. Вже завтра розпочинається наш новий проект спільно із Stołeczne Centrum Edukacji Kulturalnej FOSA 2023. [Електронний ресурс] / Академія освітніх ініціатив.// Facebook. URL: <https://www.facebook.com/academy.of.educational.initiatives/> (Дата звернення: 04.10.2025).
9. Розпочався чудовий мистецький проєкт "FOSA 2023". [Електронний ресурс] / Oksana Lan // Facebook. URL: <https://www.facebook.com/lanoksana/> (Дата звернення: 02.10.2025)

**Лебедик Л. В.,**

*доктор педагогічних наук, професор,  
професор кафедри психології,*

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,  
lebedyk\_lesya@ukr.net*

### **ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ, ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ЇЇ ПОВЕДІНКИ, ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВЧИНКІВ**

*У статті розкрито теоретичні підходи та методичні засади соціально-психологічної підтримки обдарованої особистості. Обґрунтовано психологічні механізми формування її самосвідомості, емоційної зрілості, соціальної адаптації. Проаналізовано типові труднощі у поведінці й діяльності обдарованих дітей і підлітків, окреслено напрями психокорекційної роботи з ними. Представлено моделі соціально-психологічного супроводу та конкретні методичні прийоми розвитку саморегуляції, відповідальності, морально-ціннісних орієнтацій обдарованої особистості.*

*Ключові слова: обдарованість, психологічна підтримка, психокорекція, самосвідомість, соціальна адаптація, емоційна компетентність, педагогічна фасилітація.*

*Annotation: The article reveals theoretical approaches and methodological principles of socio-psychological support of a gifted individual. The psychological mechanisms of the formation of his self-awareness, emotional maturity, social adaptation are substantiated. Typical difficulties in the behavior and activity of gifted children and adolescents are analyzed, and the directions of psychocorrectional work with them are outlined. Models of socio-psychological support and specific*

*methodological techniques for the development of self-regulation, responsibility, moral and value orientations of a gifted individual are presented.*

*Key words: giftedness, psychological support, psychocorrection, self-awareness, social adaptation, emotional competence, pedagogical facilitation.*

Феномен обдарованості посідає провідне місце серед проблем сучасної психології розвитку, педагогічної психології та психології освіти. Обдарованість як комплекс інтелектуальних, креативних, мотиваційних та особистісних характеристик зумовлює високі потенційні можливості індивіда, однак водночас створює низку психологічних труднощів, пов'язаних із соціалізацією, саморегуляцією, емоційною стабільністю.

Психологічна підтримка обдарованої особистості має на меті не лише розвиток її потенціалу, а й гармонізацію внутрішнього світу, формування навичок конструктивної поведінки, відповідального ставлення до власних дій і вчинків. У цьому контексті особливої актуальності набуває розроблення теоретико-методичних основ соціально-психологічної підтримки та корекції поведінки обдарованої молоді.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення проблеми, засвідчує, що проблематика теоретичних та методичних основ соціально-психологічної підтримки обдарованої особистості, психологічної корекції її поведінки, діяльності і вчинків досліджувалася у працях Л. Виготського, Л. Сохань, С. Максименка, О. Савченко, які по-різному підходили до розуміння природи обдарованості, її психологічних проявів і умов розвитку. Обдарованість дітей, яка може проявлятися у різних сферах (інтелектуальній, творчій, соціальній, спортивній), досліджена в роботах Н. Бельської [1], О. Блохи [3], О. Колесник [2], М. Мельник [1], А. Мітлош [9], В. Моляко [9], К. Постової [10], В. Рибалки [11], В. Стрельнікова [8; 12–17] та наших попередніх працях [3–8].

Мета статті: на основі сучасних теоретичних підходів до розуміння обдарованості та її психологічної підтримки дослідити структуру і моделі соціально-психологічного супроводу, представити конкретні методичні прийоми розвитку і психологічної корекції поведінки, діяльності і вчинків обдарованих дітей в освітньому середовищі.

Завдання дослідження: 1) виокремити основні теоретичні підходи до розуміння обдарованості та її психологічної підтримки; 2) обґрунтувати мету, завдання і структуру соціально-психологічної підтримки обдарованої особистості; 3) виявити типові труднощі поведінки обдарованих осіб, принципи і методичні прийоми психологічної корекції поведінки, діяльності і вчинків обдарованих дітей; 4) запропонувати модель психологічної підтримки обдарованої особистості в освітньому середовищі.

Виклад суті й результатів дослідження розпочнемо зі з'ясування психологічної сутності обдарованості. Згідно класичного визначення у сучасній психології (В. Моляко, О. Тунік, Дж. Рензулі, Г. Гарднер), обдарованість є якісно своєрідним поєднанням здібностей, що забезпечує успішне виконання діяльності; обдарованість розглядається як інтегративна система когнітивних, креативних, мотиваційних та особистісних рис, які взаємодіють у процесі самореалізації індивіда.

Особистісна складова обдарованості включає: високу потребу у самопізнанні та самовираженні; підвищену чутливість до соціальної несправедливості; схильність до самоаналізу і перфекціонізму; емоційну вразливість та схильність до внутрішніх конфліктів.

Зважаючи на перше завдання дослідження, серед основних теоретичних підходів до психологічної підтримки обдарованої особистості виокремимо: 1) гуманістичний підхід (К. Роджерс, А. Маслоу) – акцентує на безумовному прийнятті, створенні умов для саморозкриття і самореалізації; 2) діяльнісний підхід (Л. Виготський) – підкреслює роль активної діяльності у розвитку здібностей і самосвідомості; 3) системний підхід (В. Моляко, С. Максименко) – розглядає обдарованість як багаторівневу динамічну систему, що потребує комплексного психолого-педагогічного супроводу; 4) фасилітаційний підхід – орієнтується на підтримку суб'єктності дитини, партнерську взаємодію педагога й психолога з нею; 5) акмеологічний підхід (Н. Кузьміна, А. Деркач) – розглядає процес розвитку обдарованості як поступовий рух до особистісних і професійних вершин.

Тепер, виконуючи друге завдання дослідження, обґрунтуємо мету, завдання і структуру соціально-психологічної підтримки обдарованої особистості.

Метою соціально-психологічної підтримки є гармонізація особистісного розвитку обдарованої дитини, створення умов для її успішної соціалізації, самопізнання і самореалізації.

Основні завдання: виявлення індивідуально-психологічних особливостей і типу обдарованості; розвиток емоційного інтелекту, стресостійкості, комунікативних умінь; профілактика емоційного вигорання та девіантних форм поведінки; формування позитивного «Я-образу» та самоприйняття; забезпечення морально-ціннісної спрямованості поведінки.

Структуру соціально-психологічного супроводу складають декілька взаємопов'язаних компонентів:

1. Діагностичний – психодіагностика типу обдарованості, рівня тривожності, емоційної регуляції, соціального статусу.

2. Розвивальний – психолого-педагогічні заняття, тренінги креативності, комунікативні ігри, арттерапевтичні практики.

3. Корекційний – цілеспрямована робота з емоційними або поведінковими труднощами.

4. Рефлексивний – формування вміння аналізувати власні дії, почуття, мотиви, вчинки.

Згідно третього завдання дослідження, нами виявлено типові труднощі поведінки обдарованих осіб, принципи і методичні прийоми психологічної корекції поведінки, діяльності і вчинків обдарованих дітей.

Типові труднощі поведінки обдарованих осіб, згідно досліджень (О. Тунік, В. Моляко, С. Бондаренко), полягають в тому, що обдаровані діти нерідко мають дисгармонійний тип розвитку: високі інтелектуальні досягнення поєднуються з емоційною нестабільністю, неадекватною самооцінкою, конфліктністю у спілкуванні.

Типовими проблемами поведінки, діяльності і вчинків обдарованих дітей є: підвищена тривожність і перфекціонізм; труднощі у встановленні контактів з ровесниками; схильність до ізоляції або домінування; гіперактивність на критику; етична амбівалентність у вчинках (між прагненням до ідеалу і реаліями життя).

Серед принципів психокорекції поведінки, діяльності і вчинків обдарованих дітей слід виділити:

1. Принцип гуманізму і прийняття. Визнання унікальності кожної особистості, створення атмосфери довіри.

2. Принцип розвитку суб'єктності. Формування активної позиції у власному самовдосконаленні.

3. Принцип інтеграції. Поєднання інтелектуального, емоційного, вольового компонентів розвитку.

4. Принцип позитивної переорієнтації. Переклад уваги з проблеми на ресурси, сильні сторони дитини.

5. Принцип етичної відповідальності. Формування усвідомлення моральних наслідків вчинків.

Методичними прийомами психокорекції є:

1. Арттерапія (малюнкові методики, казкотерапія, музикотерапія) – сприяє емоційному розвантаженню, розвитку емпатії.

2. Когнітивно-поведінкові техніки – допомагають усвідомити і змінити неадаптивні переконання, підвищити саморегуляцію.

3. Рефлексивні щоденники – розвивають здатність до самоаналізу і планування поведінки.

4. Тренінги соціальних навичок – удосконалюють комунікацію, вчать конструктивній взаємодії.

5. Фасилітаційні сесії – створюють простір підтримки, самовираження, позитивного досвіду спілкування.

6. Морально-етичні дискусії – формують ціннісну позицію, відповідальність за вчинки.

Виконуючи четверте завдання дослідження, запропонуємо модель психологічної підтримки обдарованої особистості в освітньому середовищі, адже ефективна психологічна підтримка обдарованої особистості в освітньому середовищі можлива лише за умови тісної взаємодії психолога, педагога, батьків і самої дитини.

Модель соціально-психологічного супроводу включає:

1. Психолого-педагогічний моніторинг – регулярне спостереження за станом дитини, її емоційним і соціальним розвитком.

2. Індивідуальні освітні траєкторії – адаптація навчальних програм до темпу і стилю розвитку учня.

3. Психологічне консультування педагогів і батьків – навчання ефективним стратегіям підтримки.

4. Формування емоційної компетентності вчителя – адже без неї неможлива адекватна взаємодія з емоційно чутливими обдарованими дітьми.

5. Розвиток культури емпатійного спілкування – як базового інструменту профілактики конфліктів і девіацій.

Реалізація моделі соціально-психологічного супроводу і практичних програм, апробованих у психолого-педагогічних центрах Полтавщини, доводять, що системна соціально-психологічна підтримка обдарованих дітей сприяє: зниженню рівня тривожності й соціальної ізольованості (на 20–30 %); підвищенню рівня емоційної стабільності і самоприйняття; розвитку навичок відповідального прийняття рішень; зміцненню морально-етичних орієнтацій і стійкості до негативних соціальних впливів.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на створення адаптивних програм психокорекції поведінки обдарованих підлітків із використанням цифрових технологій (онлайн-тренінги, інтерактивні симуляції, психологічні платформи підтримки).

Висновками з проведеного дослідження є такі: 1) обдарованість є складною інтегративна властивість особистості, яка потребує цілісного психолого-педагогічного супроводу; 2) соціально-психологічна підтримка спрямована на створення умов для гармонійного розвитку обдарованої особистості, профілактику дезадаптаційних явищ; 3) психологічна корекція поведінки і діяльності передбачає системний вплив на когнітивну, емоційну та мотиваційну сфери; 4) успішна робота з обдарованими дітьми можлива лише за умови партнерства між педагогом, психологом, сім'єю і самим вихованцем.

Перспективи подальших досліджень теоретичних і методичних засад соціально-психологічної підтримки обдарованої особистості ефективність

підтримки вбачаємо у науковому обґрунтуванні використання фасилітаційних, арттерапевтичних, когнітивно-поведінкових і рефлексивних технологій, використанні цифрових технологій для діагностики та психологічної корекції поведінки і діяльності обдарованих дітей.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Бельська Н. А., Мельник М. Ю. та ін. Психологічна діагностика інтелектуально обдарованих старшокласників: методичний посібник. К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2018. 142 с.
2. Колесник О. С. Психокорекція у педагогічній діяльності: теорія і практика. Харків : Основа, 2020. 320 с.
3. Лебедик Л. В., Блоха О. М. Використання арт-терапевтичних методів у психокорекційній роботі в умовах воєнного стану. Психологія і соціальна робота у XXI столітті : зб. наук. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. форуму (20-22 листоп. 2024 р., м. Полтава). Полтава, 2024. 531 с. С. 132–135. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/26461>
4. Лебедик Л. В. Підготовка керівників гуртків до роботи з обдарованими дітьми в системі післядипломної педагогічної освіти. Проєктування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості в умовах воєнного стану : матеріали наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 23–25 черв. 2022 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. 368 с. С. 149–157. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19216>
5. Лебедик Л. В. Підготовка майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до виховання лідерських якостей обдарованих дітей із використанням технологій інтенсивного навчання. Лідерство і обдарованість: сучасний науковий дискурс і освітня практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 14–19 лют. 2024 р.). К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. 1014 с. С. 555–566. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23113>
6. Лебедик Л. В. Підготовка магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» до цілеспрямованого розвитку обдарованості і лідерства вихованців. Національна наука і освіта в умовах війни РФ проти України та сучасних цивілізаційних викликів : матеріали V Всеукр. міжгалузевої наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 27 берез.– 2 квіт. 2024 р.). / Упоряд.: Л. І. Ткаченко, В. М. Шульга. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. 1322 с. С. 734–744. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/25903>
7. Лебедик Л. В. Підготовка майбутніх психологів у курсі «Основи психокорекції» до розвитку обдарованості дітей. Обдаровані діти – скарб нації! : матеріали V Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 23–29 серп. 2024 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. 1604 с. С. 768–774. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/25206>
8. Лебедик Л., Стрельников В. Підготовка магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» до надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу в умовах війни. Імідж сучасного педагога. 2024. № 2 (215). С. 112–117. URL : <https://isp.pano.pl.ua/article/view/301204/296030>

9. Мітлош А. В., Моляко В. О. Психологічні особливості лідерської обдарованості: концепції, діагностика, тренінги: монографія. К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. 290 с.
10. Постова К. Г. Психологічні умови розвитку дослідницьких здібностей обдарованих учнів: монографія. К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. 96 с.
11. Рибалка В. В. Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості дитини до майстерності дорослого: посібник. К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. 220 с.
12. Стрельников В. Ю. Лекція 2.10. Розвиток інтелектуальних та творчих здібностей учнів. Удосконалення педагогічної майстерності в умовах особистісно зорієнтованої освіти : Модульний посібник / Автори-упорядники : П. І. Матвієнко, Н. І. Білик, О. О. Новак. Полтава : ПОППО, 2006. С. 248–268.
13. Стрельников В. Ю. Методики оцінювання інтелекту та критерії творчої особистості. Обдаровані діти і школа. Методика діагностики та педагогічний досвід (посіб. для вчителів і психологів). Полтава : ПОПОПП, 1998. С. 13–18.
14. Стрельников В. Ю. Методологічні засади підготовки педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми. Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості: в умовах воєнного стану : матеріали наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 23–25 черв. 2022 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. 368 с. С. 308–314. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19217>
15. Стрельников В. Ю. Механізми розвитку інтелектуального обдарування особистості в умовах інноваційного освітнього середовища. Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Полтава, 09-10 червня 2022 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 193 с. С. 47–50.
16. Стрельников В. Ю. Побудова механізму розвитку інтелектуального обдарування особистості майбутнього фахівця зі спеціальної освіти. Обдаровані діти – скарб нації: матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 8–11 груд. 2020 р.) Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. 434 с. С. 354–357. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16830>
17. Стрельников В. Ю. Розвиток інтелектуальних та творчих здібностей учнів (матеріали до вивчення міні-модуля «Інтелект і творчість»). Удосконалення педагогічної майстерності в умовах особистісно орієнтованої освіти : Модульний посібник / Автори-упорядники : В. Р. Ільченко, П. І. Матвієнко, Н. І. Білик. Полтава : ПОППО, 2003. С. 137–155.